

Podpora inkluze nově příchozích dětí, žáků a žákyň z Ukrajiny

Cílem tohoto dokumentu je shrnout klíčová opatření v souvislosti s příchodem velkého množství nově příchozích dětí a dospívajících z válkou zasažené Ukrajiny. Klíčová opatření jsou rozdělena na krátkodobá neodkladná pro krizovou situaci "ted' a tady" (tj. do září 2022) a na dlouhodobá s vizí systematizace podpory v rámci vzdělávacího systému jako celku. Vzdělávací systém již dlouhodobě velmi pomalu reagoval na zvyšující se počet vícejazyčných dětí a žáků¹. Nápor současné migrační vlny bude tedy pro nás všechny obrovskou výzvou, ale i příležitostí pro zkvalitnění vzdělávání těchto i dalších dětí. Zároveň s tím je třeba upozornit, že ve školách se vzdělávají také další vícejazyčné děti, na něž by měl vzdělávací systém pamatovat a nastavovat podporu rovných příležitostí i pro ně.

Momentálně je nejtěžejnější **průběžný monitoring a sběr dat** na všech úrovních vzdělávacího systému i v oblasti neformálního vzdělávání (lokální, krajská i celostátní úroveň) o vzdělávacích možnostech, kapacitách školských zařízení i dalších poskytovatelů služeb a neformálního vzdělávání, **koordinace poskytovaných služeb** (lokální, krajskou i celostátní) a také **informování a podpora rodin** při komunikaci s institucemi.

Krátkodobá opatření do září 2022

A) Podpora scholarizovaných dětí

1. V první fázi přijímání dětí a žáků je potřeba zaměřit se zejména na **adaptaci na nové prostředí**, na začlenění do kolektivu a společenství školy a na podporu psychické pohody dětí. V tomto je důležité dát školám metodickou podporu a finanční prostředky na adaptační koordinátory a další podpůrné profese.
2. Pro děti a žáky, kteří se již po příchodu zapojí do formálního vzdělávání, je potřeba v co nejkratším čase zajistit (intenzivní) **výuku češtiny jako druhého jazyka (ČDJ)**. Intenzita výuky závisí na věku a psychické pohodě žáků a v prvních týdnech by mělo převažovat spíše pozvolné učení češtině s větším zaměřením pozornosti na psychosociální pohodu (bod 1). V povinném vzdělávání lze navázat na **systém jazykové přípravy** podle § 20 školského zákona, který se nově nastavil v září 2021. Zde je třeba umožnit flexibilnější možnost zapojování kmenových škol, nespoléhat na systém určených škol, který se v prvním pololetí tohoto šk. roku ukázal na mnoha místech jako nefunkční (doprava, rozvrhy, doprovázení mladších žáků, adaptace mladších žáků do třídního kolektivu, personální a prostorová omezení, koordinace). To znamená, aby **každá škola, do které se přihlásí dítě/žák začínající s češtinou, měla možnost financovat výuku ČDJ** v dostatečném nebo alespoň pro školu realizovatelném rozsahu. Ideální je výuka ČDJ v rozsahu 1-5 hod. denně podle věku dětí.
3. Jazykovou přípravu je třeba umožnit realizovat i v **přípravných ročnících ZŠ**, které byly v novém systému opomenuty. Zároveň s tím je zásadní, aby **nebylo nutné vyšetření v PPP** pro zařazení nově

¹ Více v [Strategické cíle pro jazykovou přípravu a rovné příležitosti pro roky 2021–2022](#).

příchozích dětí do přípravných tříd. PPP na to nejsou kapacitně připraveny. S tím souvisí posílení a personální zajištění přípravných tříd s ukrajinsky hovořícími asistentkami.

4. Pro žáky na SŠ a mladší děti v MŠ je potřeba umožnit flexibilní možnost podpory z §16 (výuka ČDJ, úpravy obsahu, hodnocení apod.) **bez nutnosti vyšetření v PPP**. Nebo v co nejkratším čase vytvořit možnost **čerpat finanční prostředky na jazykovou přípravu** podobně jako v povinném vzdělávání. Zároveň je potřeba dát doporučení školám, jak to má výuka ČDJ probíhat, jak a z čeho mají být žáci na SŠ hodnoceni apod. Školy je třeba metodicky podpořit ve využívání podpůrného opatření na prodlužování vzdělávání o školní rok.
5. Umožnit **zaměstnání osob s pedagogickým vzděláním a/nebo zkušeností z řad příchozích migrantů a migrantek z Ukrajiny** (využití jejich znalosti mateřského jazyka a situace příchozích dětí z Ukrajiny) na pozici učitele a učitelky či asistenta nebo asistentky pedagoga, interkulturního pracovníka či pracovnice aj. (tj. dočasně přijmout i bez zákonem stanovených kvalifikačních podmínek, a to vzhledem k tomu, že příchozí nemají vyřízenou nostrifikaci a/nebo jinak nemohou doložit požadované vzdělání a rovněž také nemají znalost českého jazyka). Podpořit rovněž zaměstnávání dvojjazyčných asistentů a asistentek pedagoga (nejen ukrajinsky hovořících), kteří mají kompetence pro práci s dětmi s OMJ a kteří by podpořili začlenění dětí a žáků do výuky, podpořili pedagogy a především umožnili částečné vzdělávání v mateřském jazyce dětí ve vybraných předmětech.
6. Velkou pozornost je potřeba věnovat **koordinaci podpory, adaptaci dětí, psychosociální podpoře, ale i práci s klimatem ve třídách**. Konkrétně to znamená umožnit školám financovat koordinátory inkluze (nejen na přechodné období, ale dlouhodobě), posílit práci metodiků prevence (větší poměr nepřímé práce pro preventivní práci), školních psychologů (větší úvazky, sdílení mezi školami), třídních učitelů v rámci třídnických hodin a dalších externích či interních expertů. Posílit financování těchto pozic, ale i jejich podporu.
7. Cílenou pozornost je potřeba věnovat **socializaci nově příchozích s vrstevnickými skupinami** – v rámci formálního i neformálního vzdělávání (včetně výletů, exkurzí apod., ideálně dotovaných).

B) Podpora školských zařízení a zaměstnávání osob s pedagogickým vzděláním a zkušeností z Ukrajiny

8. Všichni vyučující, koordinátoři inkluze a osoby ve vedoucích pozicích ve školách potřebují zvýšenou **metodickou podporu a vzdělávání** v oblasti začleňování dětí a žáků s OMJ do školního prostředí, do výuky, ale i pro práci s klimatem ve třídách, práci s předsudky, stereotypy, s adaptací nově příchozích a s jejich psychosociální podporou.
9. Vyučující zajišťující výuku ČDJ potřebují **metodickou podporu a vzdělávání v oblasti výuky ČDJ**, včetně výukových materiálů, metodik apod.
10. S ohledem na současné omezené kapacity škol je potřeba legislativně umožnit, aby mohli učit ČDJ i ped. pracovníci se středoškolským (pedagogickým) vzděláním - tj. i studenti VŠ, případně asistenti pedagoga. Již teď narážely školy při realizaci jazykové přípravy na omezené možnosti zaměstnávání pedagogů na výuku ČDJ.
11. Jednotliví pedagogové a pedagožky, ale i celé týmy potřebují podporu v podobě **supervizí, intervizí a sdílení zkušeností**. Vyučující jsou i v důsledku dvou let s pandemií COVID-19 na pokraji sil a tato situace přináší nové nečekané situace a výzvy.

12. Nově příchozí pedagogové a pedagožky ukrajinského původu, kteří budou ve školách zaměstnáváni, potřebují **podporu formou výuky ČDJ (intenzivně)²**, pomoc s nostrifikací pův. vzdělání či případnou rekvalifikací (např. na asistenty pedagoga), ale i změnu legislativy, aby mohli působit na školách jako pedagogičtí pracovníci i s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka.
Doporučujeme MŠMT iniciovat jednání s vysokými školami, které mají programy výuky ČDJ/ČJCJ/bohemistiky apod., aby ve spolupráci se svými studenty vzdělávali intenzivně nově příchozí v češtině, aby se mohli od září zapojit do škol.
13. Je potřeba také **podpořit zaměstnávání ve školách zde dlouhodobě usazených osob s migrační zkušeností** nejen jako dvojjazyčných asistentů pedagoga (DAP), ale i jako vyučujících, včetně postupné systematizace těchto pozic, které jsou ve školách potřebné na období adaptace, ale i pro komunikaci s rodiči, výuku mateřského jazyka a i podporu výuky v mateřském jazyce.
14. Také **pracovníci pedagogicko-psychologických poraden** potřebují zvýšenou metodickou podporu a vzdělávání v oblasti podpory dětí a žáků s OMJ na všech stupních vzdělávání. Osvědčilo se v PPP stanovit pozici koordinátora a zajistit jeho financování.
15. I v PPP je potřeba umožnit **zaměstnání psychologů a psycholožek z Ukrajiny** (nebo alespoň na nejvíce exponovaných pracovištích), kteří mohou nově příchozí žáky podpořit v jejich mateřském jazyce (především z hlediska práce s traumatem), případně u nich diagnostikovat přidružené typy znevýhodnění bez jazykové bariéry.
16. V PPP je třeba zaměřit pozornost také na vzdělávání pracovníků, přípravu diagnostických metod a materiálů potřebných pro vyšetření a **podporu vícejazyčných dětí a žáků s OMJ, které mají další typy znevýhodnění.**

C) Podpora nescholarizovaných dětí a mládeže

17. Rodiče dětí od 3-5 let by měly mít možnost využít hlídání v **rámci dětských skupin**, aby si mohli zajistit základní životní potřeby, nebo začít pracovat. I v rámci dětských skupin je třeba podpořit zaměstnávání vícejazyčných osob na pozici dalších pedagogů či DAP.
A to i bez doložení potřebné kvalifikace / splnění zákonných požadavků na práci v dětských skupinách – alespoň dočasně.
18. Mladší školní děti (6-12 let) potřebují mít možnost trávit kvalitně alespoň část svého času v rámci neformálních **volnočasových aktivit** (nabízí se DDM, knihovny, NNO, VŠ a další iniciativy), ideálně alespoň na 4 hodiny denně.
Toto (a i bod výše) je potřeba začít bez prodlení koordinovat v nejexponovanějších regionech, ale zajistit i v regionech s menším počtem potřebných dětí (např. připojením těchto dětí k již existujícím skupinám).
Koncept těchto volnočasových aktivit by měl obsahovat jak kreativní části, pobyt venku a poznávání okolí, tak výuku ČDJ a ideálně i část výuky nebo programu v mateřštině dětí.
19. Pro věkovou kategorii dospívajících (13+), kterou dlouhodobě považujeme za nejohroženější, co se týče drop outu a školní neúspěšnosti, ale i psychické nepohody a ztráty motivace, je potřeba uspořádat **intenzivní výuku ČDJ a umožnit také setkávání s vrstevníky z majority** (propojením neformálních aktivit se školami).
Tuto podporu je potřeba koordinovat v rámci území, stejně jako body výše, zajistit prostory, vybavení a ideálně lektory se zkušeností s výukou ČDJ (využít i studenty VŠ). Využít je možné expertízu a možná i kapacity NNO, Integračních center a jazykových škol.

² Ideálně prostřednictvím vysokých škol (obory bohemistiky, češtiny jako cizího/druhého jazyka apod.) či úřadů práce.

20. Dětem mimo formální vzdělávání je třeba dálkově, individuálně umožnit **dokončení ročníků** po dohodě podmínek s ukrajinským ministerstvem školství. Zde je třeba tyto děti (a případné instituce) podpořit v podobě prostorového a technického zázemí.
21. Je nutné **změnit podmínky přijímání** do středních škol (do prvního i vyšších ročníků), aby jazyk nebyl překážkou přijetí, ale zároveň byla již předem zajištěna podpora jazyka ve školách a tyto byly motivovány žáky přijímat.
- Konkrétně to znamená odpustit test z ČJ v rámci JPZ, nahradit jej pohovorem³ nebo jazykovým testem, který přibližně určí úroveň jazyka a především míru potřebné podpory, ale i upravit test z matematiky (zjednodušit či přeložit zadání a to do více jazyků, nejen ukrajinštiny, ale i např. ruštiny a dalších jazyků nově příchozích, vynechat složité slovní úlohy).

D) Mezioborová spolupráce a koordinace

Je nutné **koordinovat podporu** vertikálně v rámci vzdělávacího systému (škola-zřizovatel-ORP/okres-kraj), ale i horizontálně, tedy mezioborově. Klíčový je **sběr dat**.

22. Konkrétně to znamená **podporu sociálními a interkulturními pracovníky a pracovníci a tlumočníky a tlumočnicemi** v návaznosti na zapojení do aktivit, komunikaci s institucemi a regionální specifika (včetně typů ubytovacích zařízení).
- Bude to vyžadovat větší a intenzivnější spolupráci mezi NNO a školami (i jejich personální posílení a finanční podporu), státní správou a samosprávou, poskytovateli ubytování, pobytovými středisky apod.
23. **Nově příchozí rodiče dětí z Ukrajiny je potřeba informovat** o možnostech vzdělávání, právech a povinnostech, včetně možností podpory ve školách i v rámci volnočasových aktivit již na pobočkách KACPU, ale i v rámci navazujících služeb. Školy jsou přirozeným místem informování, je vhodné **organizovat infoschůzky pro rodiče s tlumočnickem**.
- Rodiče potřebují přehledné informace o všem, co potřebují o vzdělávání svých dětí v českých školách vědět a co se od nich očekává. A školy potřebují v tuto chvíli dostupné služby tlumočnicků.
24. **Podpořit školy, NNO a další aktéry** informačně, umožnit jednoduché čerpání finanční a humanitární podpory pro rodiny, včetně financování obědů, svačin, pomůcek a dalšího materiálního vybavení.
25. **Zpřístupnit i síť návazných služeb, včetně specializované podpory** pro děti a žáky s více typy znevýhodnění a podpory pedagogických pracovníků a školení pro práci s nimi.
- V terénu a metodické podpoře se ukazuje kombinace vícejazyčnosti a dalších SVP jako největší výzva pedagogů a odborníků. Je nutné spolupracovat se zahraničními odborníky, vytvořit expertní skupiny a posílit tuto část poradenského segmentu. A následně vytvořit metodickou podporu ŠPZ, školám a vzdělávání v této oblasti (viz i bod. 16).

Dlouhodobá a systémová opatření od září 2022

Největší starostí z hlediska dlouhodobých opatření budou kapacity: prostorové, personální a kompetenční (ve smyslu dovedností a kapacity je získat). Za nejdůležitější pro období následujících měsíců považujeme koordinaci a podporu všech resortů (MV, MŠMT, MPSV, MMR) tak, aby nevznikaly segregované školy či třídy pouze pro děti z Ukrajiny. Z hlediska integrace je stěžejní pracovat na včasném začlenění do škol a tříd a obecně do společnosti a přizpůsobit tomu možnosti a výstavbu bydlení (v návaznosti na řešení systému sociálního

³ umožňuje již stávající leg.

bydlení jako celku), výstavbu nových školských zařízení i navázané podpory v rámci celého systému poradenství, sociální a další podpory (včetně zdravotnictví, včasné péče apod.)

E) Podpora rozvoje komunikačního, akademického a mateřského jazyka

26. Ve všech stupních škol je třeba systémově nastavit organizaci **jazykové přípravy** (§ 20 školského zákona) pro děti, žáky a žákyně, kteří nově nastupují do formálního vzdělávání. Ideálně bez prodlev a nutnosti vyšetření v PPP. Důležité je umožnit jazykovou přípravu i při přechodu na SŠ a v rámci studia SŠ, ale i v MŠ.

Jazykovou přípravu je nutné zpřístupnit všem skupinám vícejazyčných žáků, nejen žáků přicházejících z Ukrajiny a nejen žákům s cizí státní příslušností v povinném vzdělávání. Ideálně formou několikaměsíčních intenzivních kurzů, které budou koordinovány v rámci lokalit.

27. Pro děti a žáky s komunikační úrovní jazyka je třeba umožnit i nadále **rozvoj jazyka akademického** v rámci následné **jazykové podpory** z § 16 (ČDJ, asistent pedagoga, úpravy cílů a obsahů vzdělávání a hodnocení).

28. I nadále je třeba **podporovat rozvoj mateřského jazyka žáků**. A to jednak hodinami ukrajinštiny či ruštiny (a ideálně i dalších jazyků), ale i prostřednictvím výuky odborných předmětů, kde neznalost akademického jazyka je překážkou porozumění. Tím ulevit pedagogickým pracovníkům těchto předmětů a zejména umožnit žákům odpovídající kognitivní rozvoj.

Může být realizováno formou částečně bilingvních tříd, podporou DAP, ale i sdílenými vícejazyčnými pedagogickými pracovníky či pracovníci, kteří budou podporu v mateřském jazyce poskytovat na více školách.

29. Pro žáky **vstupující do vyšších ročníků SŠ** je třeba upravit podmínky ukončování vzdělávání a zejména připravit a umožnit intenzivní podporu rozvoje akademického a oborového jazyka potřebnou pro úspěšné ukončení studia a následné uplatnění na trhu práce.

30. Připravit podmínky pro zajištění odpovídajících možností studia bude **potřeba i pro vysokoškoláky**. Je skvělé, že jednotlivé univerzity mohou žádat o ministerstvem alokované prostředky. I přesto je ale účelné mít přehled o celkové situaci a koordinovat, zda rozsah nabízených programů skutečně odráží počty nově přichozích potenciálních studentů a jejich potřeby. Zejména bude patrně nutné podpořit vznik dodatečných přípravných jazykových kurzů a stipendijních programů.

Navrhujeme proto, aby MŠMT svolalo konferenci rektorů a prodiskutovalo s univerzitami, jaké další formy podpory by samy potřebovaly, aby mohly podporu uskutečňovat – např. formou zvláštních dotačních programů, legislativních úprav a výjimek apod. Rozšířené možnosti by měly zahrnovat i v současnosti často nedostatečně podpořené uchazeče o studium z řad azylantů z dalších zemí (např. Bělorusko, Afghánistán apod.)

F) Podpora školských zařízení a pedagogických pracovníků a pracovníků

31. V rámci NPI, VŠ a NNO využít stávající vzdělávání, ale i finančně podpořit vznik nových vzdělávacích programů a nabízet pedagogickým pracovníkům **v rámci pregraduálního i postgraduálního vzdělávání podporu** v tématech týkajících se začleňování vícejazyčných dětí a žáků (specializace na ČDJ, podpora začleňování a klimatu ve školách, začleňování do výuky, proti předsudkové vzdělávání, práce s jazykovou a kulturní diverzitou ve výuce).

32. V návaznosti na bod 5 je potřeba umožnit ve školách (od MŠ po SŠ) **zaměstnávání dvojjazyčných asistentů a asistentek pedagoga** (nejen v OPJAK), ale i dalších osob s pedagogickým vzděláním a/nebo zkušeností z Ukrajiny (se znalostí ukrajinštiny, ruštiny), ale i z jiných zemí a se znalostí dalších jazyků, a to i bez potřebného pedagogického vzdělání.

Obecně bude třeba umožnit zaměstnávání osob bez potřebné kvalifikace a její získání umožnit v rámci dalšího vzdělávání.

33. Pedagogickým pracovníkům s migrační zkušeností umožnit **dlouhodobé jazykové vzdělávání (českého jazyka)**, zaměřené také na témata spojená se školním prostředím a výukou.
34. Financovat rozšíření ŠPP o **školní psychology** či koordinovat jejich sdílení mezi školami, posílit úlohu **metodiků primární prevence** (snížení výukové povinnosti), podporovat třídní učitele a učitelky při realizaci třídnických hodin zaměřených na práci s klimatem ve třídě. Podpořit vzdělávání učitelů v oblastech práce s třídním kolektivem a psychosociální podpory nejen dětem, ale i samotným učitelům.
35. Podporovat **supervize, intervize a psychosociální podporu** pedagogických pracovníků a pracovníků, ale i dalších osob zapojených do výuky a podpory dětí ve školách.
V rámci supervizí/intervizí bude potřeba psychosociální podporu specificky uzpůsobit tomu, že mají lidé z Ukrajiny či Ruska (a další vícejazyčný personál) jinou pozici (potenciálně vyžadující jiný typ podpory, sdílení) a jsou vystaveni jinému typu zátěže.
36. Umožnit personální a expertní rozvoj také v ŠPZ, včetně zaměstnávání vícejazyčných pracovníků (viz body 14-16).

G) Podpora koordinace a mezioborové spolupráce

37. Systémově je třeba posílit mezioborovou spolupráci. Klíčová bude úloha **sociálních pracovníků** a případně **interkulturních pracovníků** na úrovni škol, mikroregionů, NNO apod.
38. Koordinace bude potřeba i nadále na úrovni škola-zřizovatel-ORP/okres-kraj-MŠMT a také meziresortně koordinace s MPSV, MV a dalšími resorty (Ministerstvem zdravotnictví, MMR, apod.).
39. I nadále budou klíčová data. A to nejen o počtu vícejazyčných dětí a žáků, ale i o potřebnosti podpory, poskytované podpoře, školní úspěšnosti, kapacitách atd.

Závěrem bychom chtěli opět zdůraznit, že je potřeba usilovat o to, aby se výše **zmíněné body týkaly všech vícejazyčných dětí a žáků, nejen těch z Ukrajiny**. Vícejazyčných dětí byl ve školách vysoký počet již před březnem 2022 a není možné, aby vlivem současných událostí o potřebnou podporu přišly. Zároveň bychom měli společně definovat úlohu státní správy (a přímo řízených organizací), samospráv a neziskových organizací tak, aby podpora a energie, kterou jsme do situace všichni ochotni vložit byla efektivní a synergická.

META je na to v rámci svých kapacit připravena.

META, o.p.s. od roku 2004 podporuje vícejazyčné děti a žáky ve vzdělávání prostřednictvím sociální práce, podporou dobrovolníka, kurzů češtiny a volnočasových aktivit. Od roku 2009 poskytujeme poradenství a metodickou podporu školám, které se s jejich specifickými vzdělávacími potřebami potýkají. A to prostřednictvím specializovaného portálu www.inkluzivniskola.cz pro pedagogy a pedagožky (a další podpůrné profese i dobrovolnice a dobrovolníky) v oblasti vzdělávání vícejazyčných dětí, žáků a žákyň, včetně tvorby výukových materiálů a FAQ, i vzděláváním pedagogů a pedagožek v oblasti začleňování vícejazyčných dětí a žáků do škol (MŠ, ZŠ, SŠ). Zaměřujeme se také dlouhodobě na vzdělávání a metodickou podporu dvojjazyčných asistentek a asistentů pedagoga a specialistek a specialistů na výuku ČDJ. Poslední roky také pracujeme na tématu podpory zdravého klimatu tříd.

Současný vzdělávací systém dostatečně nepodporuje školy a nezohledňuje všechny děti s potřebou výuky češtiny. **META proto definovala systémová opatření v dokumentu Strategické cíle pro jazykovou přípravu a rovné příležitosti pro roky 2021-2022.** Jejich naplnění zajistí vícejazyčným dětem rovné příležitosti a školám nárokové financování jazykové přípravy a oporu ve vzdělávacím systému.